

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

सामुदायिक वन समूहको लेखा तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली अनुगमन प्रतिवेदन

१. परिचयात्मक विवरण

- समूहको नाम: प्रगतिसिल सामुदायिक वन
- ठेगाना (जिल्ला/पालिका/वडा): शितगंगा ११
- जाँचबुझ गरिएको आर्थिक वर्ष/अवधि: ०८२।०८३
- प्रतिवेदन तयार मिति: २०८३।०४।३०
- जाँचबुझ टोलीको विवरण:

१. केशर खड्का वन अधिकृत, योजना शाखा, संयोजक

२. अरुण कुमार आचार्य अधिकृत, प्रशासन शाखा, सदस्य

३. टुक प्रसाद पाण्डे अध्यक्ष, नेपाल अडिटर एसोसियसन लुम्बिनी, सदस्य

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

२. जाँचबुझको उद्देश्य

- समूहको आम्दानी र खर्चको यथार्थ अवस्था पहिचान गर्नु।
- खातापाता, बिल भर्पाई र भौचरहरू नियमसङ्गत भए/नभएको यकिन गर्नु।
- आन्तरिक नियन्त्रण (Internal Control) को अवस्था मूल्याङ्कन गरी सुधारका लागि सुझाव दिनु।

३. जाँचबुझका मुख्य क्षेत्रहरू

क) आर्थिक तथा लेखा व्यवस्थापन अवस्था:

- नगद तथा बैंक मौज्दात: बैंकको स्टेटमेन्ट र समूहको क्यास बुक बीचको रकम भिडान मिल्छ वा मिल्दैन ?
- भौचर र बिल भर्पाई: खर्चका सबै भौचरहरूमा रितपूर्वक सदर भएको र आधिकारिक बिल संलग्न छ वा छैन ?
- अडिट रिपोर्ट: विगतका वर्षहरूको बाह्य लेखापरीक्षण (Audit) समयमै भएको छ वा छैन ?
- भूक्तानी बाँकि: समूहमा काम भइरहेका तथा भूक्तानी नभएका कार्यक्रमहरूको विवरण र समिति निर्णयहरू छ कि छैन ?

ख) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली:

- निर्णय प्रक्रिया: खर्च गर्नुपूर्व कार्यसमितिको बैठकबाट विधिवत निर्णय भएको छ/छैन ?
- वन पैदावारको लगत: काठ, दाउरा, जडिबुटी आदि सङ्कलन र बिक्रीको स्पष्ट रेकर्ड (Stock Book) अद्यावधिक छ/छैन ?

ग) संस्थागत सुशासन र कार्ययोजना कार्यान्वयन:

- वन ऐन तथा स्विकृत कार्ययोजनाले तोकेबमोजिम (जस्तै वन विकासमा, स्थानिय विकास, गरिबि निवारण आदिमा) बजेट विनियोजन र खर्च भएको छ/छैन ?
- उपभोक्ता समितिको बैठक र साधारण सभा एवं अडिट समयमा भएको छ/छैन ?

४. जाँचबुझमा देखिएका सवल पक्ष तथा मुख्य समस्या र कमजोरीहरू

आव २०८२।०८३ मा समूहको जम्मा आय व्ययको विवरण

जम्मा आय	१९५२४८७२
जम्मा खर्च	८७२८१२६
बचत	१०७९६७४६

- वन विकास कार्यक्रम तर्फ

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

समूहको वार्षिक कार्यक्रममा स्विकृत कृयाकलाप १८ वटा रहेको देखिन्छ। समूहले स्विकृत गरेको उक्त १८ वटा कृयाकलापहरू मध्ये समूहले ४ वटा कृयाकलाप कार्यान्वयन गरेको छ। यसमा समूहले ४८.३ प्रतिशत खर्च गरेको छ। समूहका यस शिर्षक अन्तर्गतका कृयाकलापहरू अधिकांश कार्यान्वयन गर्न समूहले नसकेको देखिएको छ।

• गरिबी निवारण कार्यक्रम तर्फ

समूहको वार्षिक कार्यक्रममा स्विकृत कृयाकलाप ९ वटा रहेको देखिन्छ। समूहले स्विकृत गरेको उक्त ९ वटा कृयाकलापहरू मध्ये समूहले २ वटा कार्यक्रम मात्र कार्यान्वयन गरेको देखिएको छ। यस शिर्षकमा ९ प्रतिशत रकम खर्च देखिएको छ।

समुदायिक बिकास कार्यक्रम तर्फ

समूहको वार्षिक कार्यक्रममा स्विकृत कृयाकलाप ९ वटा रहेको देखिन्छ। समूहले स्विकृत गरेको उक्त ९ वटा कृयाकलापहरू मध्ये समूहले २ वटा कृयाकलाप कार्यान्वयन गरेको देखिएको छ। यस शिर्षकमा खर्चको १८.५% खर्च भएको देखिन्छ।

प्रशासनिक कार्यक्रम तर्फ

समूहको वार्षिक कार्यक्रममा १० वटा स्विकृत कृयाकलाप राखेको सबै स्विकृत कृयाकलापहरू कार्यान्वयन गरि जम्मा २४.२ % खर्च गरेको छ।

सवल पक्ष

- समूहले विभिन्न विषयमा २७ बैठक सम्पन्न गरेको छ।
- समूहले १५ उपभोक्ताको स्वास्थ्य विमा सम्पन्न गरेको।
- समूहको दर्ता र चलानी रजिष्टर रहेको छ।
- सबै खर्चहरूमा समूहको निर्णय गरेको।
- समूहको आफ्नै कार्यालय रहेको छ साथै समूहले वार्षिक कार्यक्रम स्विकृत, अडिट र साधारण सभा सम्पन्न गरेको छ।
- गरिबी निवारणका लागि रु ११३५००० रकमको घुम्तिकोष रहेको।
- समूहले कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा विभिन्न उपसमिति बनाउने गरेको।
- कार्यालयको भवन रहेको।
- समूहमा कटान अनुगमन समिति लेखा समिति र सल्लाहकार समिति गठन भएको।

मुख्य समस्या र कमजोरीहरू

- समूहले वार्षिक स्विकृत कार्यक्रमको कार्यान्वयन जम्मा ३९% मात्र रहेको।

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

- जिन्स किताब नरहेको ।
- आन्तरिक बिक्री बापतको आय रु ५९,८५१ को प्रदेश सन्चित कोष कट्टा नभएको ।
- लुङ्ग्रिखोलाको व्यवस्थापन र नदिजन्य पदार्थ संकलनमा कार्य नभएको ।
- समूहले दर्ता छाप तयार पारेको नदेखिएको ।
- अधिकांश भूक्तानि नगदमा भूक्तानी हुने गरेको ।
- भूक्तानी बाँकि कार्यक्रमहरूको व्यवस्थित लगत तयार नपारेको ।
- अडिड कार्य मिति २०८२।०७।३० भएको र साधारण सभा मिति २०८२।०८।०६ गते सम्पन्न भइ समय भन्दा ढिला भएको देखिएको ।
- बिल मात्र राखी खर्च भूक्तानि दिएको । कुन प्रयोजन कहा कस्तो खर्च गरेको हो भन्ने व्यहोरा बिल पछाडि लेखिएपनि व्यवस्थित प्रतिवेदन तयार नभएको ।
- सबै करहरू दाखिला नरहेको र समूहले पान ननलिएको ।
- समूहहरूको व्यवस्थापन योजना अनुसार कटान मुद्द्यान लगायतका वन पैदावार संकलन कार्य हुदा समूहबाट पनि पुर्णरूपमा भएको पनि नदेखिएको र सबै कार्यको प्रतिस्प्रधाबाट समेत सम्पन्न नभएको देखिएको ।
- समूहमा रहेको घुम्तिकोष व्यवस्थापन सन्चालनका लागि समूहले छुट्टै संयन्त्र र कार्यविधि हुनुपर्नेमा सो नदेखिएको ।
- समूहको वार्षिक प्रगति पुस्तिका नरहेको ।
- समूहले निर्माण प्राविधिक विषय रहेकाले समितिबाट नभइ प्रतिस्प्रधाबाट प्राविधिक कागजातहरू राखेर मात्र खर्च हुनुपर्ने देखिएको ।
- नगद भूक्तानि बढी देखिएको
- घरधुरी संख्या सानो वनक्षेत्र ठुलो रहेकाले व्यवस्थापनमा व्यवहारिक कठिनाइ रहन सक्ने ।

५. सुधारका लागि सुझाव तथा सिफारिसहरू

१. समूहले स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको कार्यान्वयन प्रतिशत न्यून रहेकाले बाँकी कार्यक्रमहरूको स्पष्ट कार्ययोजना बनाई समयमै कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।
२. समूहको सम्पूर्ण जिन्सी सम्पत्तिको विवरण राखी जिन्सी किताब व्यवस्थित रूपमा अद्यावधिक गर्नुपर्ने ।
३. आन्तरिक बिक्रीबाट प्राप्त रकम रु. ५९,८५१ को नियमानुसार जम्मा गर्नुपर्ने प्रदेश सन्चित कोष सम्बन्धित निकायमा दाखिला गरी तुरुन्तै गर्नुपर्ने ।

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

४. व्यवस्थापन योजनामा उल्लेख भएअनुसार लुङ्ग्रीखोला व्यवस्थापन तथा नदीजन्य पदार्थको दिगो संकलन र व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्नुपर्ने।
५. समूहको नाममा आवश्यक दर्ता छाप तयार गरी सबै आधिकारिक पत्राचार तथा कागजातमा प्रयोग गर्नुपर्ने।
६. सम्भव भएसम्म सबै भुक्तानी बैकिङ माध्यमबाट गर्नुपर्ने तथा नगद भुक्तानीलाई न्यूनतम सीमामा राख्नुपर्ने।
७. कार्यान्वयन तथा भुक्तानी हुन बाँकी कार्यक्रमहरूको छुट्टै लगत तथा अभिलेख तयार गरी नियमित अद्यावधिक गर्नुपर्ने।
८. लेखापरीक्षण तथा साधारणसभा प्रचलित कानून, नियम र निर्धारित समयसीमाअनुसार सम्पन्न गर्नुपर्ने।
९. खर्च भुक्तानी गर्दा बिल/भरपाइसँगै कार्यक्रमको नाम, उद्देश्य, खर्चको विवरण, स्थान, जिम्मेवार व्यक्ति तथा कार्यसम्पन्नताको विवरण स्पष्ट खुल्ने गरी व्यवस्थित प्रतिवेदन तथा प्रमाण कागजात राख्नुपर्ने।
१०. समूहले आवश्यक PAN नम्बर लिई प्रचलित कानूनबमोजिम लाग्ने सबै कर तथा राजस्व समयमै कट्टा र दाखिला गर्नुपर्ने।
११. वन व्यवस्थापन योजनाअनुसार कटान—मुछान तथा वन पैदावार संकलनका सबै कार्य स्वीकृत प्रक्रिया, प्राविधिक मापदण्ड र प्रतिस्पर्धात्मक विधि अवलम्बन गरी सञ्चालन गर्नुपर्ने।
१२. समूहमा रहेको घुम्तीकोष सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि छुट्टै कार्यविधि, स्पष्ट मापदण्ड र जिम्मेवार संयन्त्र निर्माण गरी पारदर्शी रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने।
१३. समूहको वार्षिक कार्य, उपलब्धि, आय—व्यय तथा प्रगतिको विवरण समेटिएको वार्षिक प्रगति पुस्तिका नियमित रूपमा तयार गर्नुपर्ने।
१४. निर्माण तथा प्राविधिक प्रकृतिका कार्यहरू समितिबाट प्रत्यक्ष रूपमा खर्च नगरी लागत अनुमान, डिजाइन, प्राविधिक प्रतिवेदन तथा आवश्यक प्रतिस्पर्धात्मक प्रक्रिया पूरा गरी मात्र सञ्चालन गर्नुपर्ने।
१५. नगद कारोबार बढी देखिएकाले बैकिङ प्रणालीलाई प्राथमिकता दिई प्रत्येक कारोबारको स्पष्ट प्रमाण तथा अभिलेख राख्नुपर्ने।
१६. घरधुरी संख्या कम र वन क्षेत्र ठूलो रहेको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै वन संरक्षण, व्यवस्थापन तथा अनुगमनका लागि व्यावहारिक व्यवस्थापन संयन्त्र, जिम्मेवारी बाँडफाँट र आवश्यक जनशक्ति परिचालन योजना तयार गर्नुपर्ने।
१७. समूहको समग्र आर्थिक प्रशासन, अभिलेख व्यवस्थापन, सुशासन तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुधार गर्न नियमित अनुगमन, समीक्षा र जिम्मेवारी निर्धारणको व्यवस्था गर्नुपर्ने।

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

६. निष्कर्ष

समूहको आर्थिक, प्रशासनिक तथा वन व्यवस्थापनसम्बन्धी अभिलेख एवं कार्यप्रणालीको परीक्षण गर्दा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको पूर्ण कार्यान्वयन, लेखा तथा अभिलेख व्यवस्थापन, जिन्सी व्यवस्थापन, भुक्तानी प्रणाली, खरिद प्रक्रिया, वन पैदावार व्यवस्थापन तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीमा सुधार गर्नुपर्ने अवस्था देखिएको छ। साथै, केही कार्यक्रम तथा खर्चहरू आवश्यक निर्णय, लागत अनुमान, सम्झौता तथा पूर्ण कागजातबिना सञ्चालन/भुक्तानी भएको र नगद कारोबारसमेत बढी रहेको पाइएकाले वित्तीय अनुशासन तथा पारदर्शितामा थप ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ।

समूहको वनक्षेत्र थोरै घरधुरीलाइ वनक्षेत्र बढी हस्तान्तरण भएकाले यसको व्यवस्थापनको विषयमा नियमसंगत र व्यवहारतय कार्यान्वयनयोग्य हुनुपर्ने देखिन्छ।

अतः समूहले उल्लेखित कमजोरी तथा समस्याहरूलाई प्राथमिकताका साथ सुधार गरी कानुनी व्यवस्था, समूहको विधान, स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम तथा प्रचलित सार्वजनिक खरिद एवं वित्तीय अनुशासनसम्बन्धी व्यवस्थाको पूर्ण पालना गर्दै पारदर्शी, जवाफदेही र व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन हुनुपर्ने निष्कर्ष निकालिन्छ। साथै, सुधारका लागि दिइएका सुझावहरूको कार्यान्वयन भए/नभएको नियमित रूपमा अनुगमन गरी आगामी लेखापरीक्षणमा प्रगति मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

बोधार्थ/जानकारी:

- श्री सब-डिभिजन वन कार्यालय शितगंगा
- श्री प्रगतिशिल सामुदायिक वन उपभोक्ता शितगंगा ११